

## ÇANDARLI (PİTANE) KAZISI

*Ord. Prof. Dr. Ekrem AKURGAL*

Çandarlı hafriyatı çalışmalarına 1959 Ağustos ve Eylül aylarında devam edilerek mimarî kalıntılar kazı mahallinde tetkik edilmiş ve bilâhare Çandarlı'da yeni bir kazıya başlanmıştır.

1958 yılı kış aylarında Çandarlı'da bir arkaik ion heykelinin bulunması üzerine Millî Eğitim Bakanlığı Müzeler Umum Müdürlüğü Ord. Prof. Ekrem Akurgal'ın Başkanlığında, Türk Tarih Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Müzeler Umum Müdürlüğü adına bir heyetin bu mahalde kazı yapmasına karar vermiş ve çalışmalara Eylül ayında başlanmıştır. Kazıya Millî Eğitim Bakanlığı adına İstanbul Arkeoloji Müzeleri arkeoloğu Nezh Fırath katılmış, Ankara Üniversitesinden de Arkeoloji Enstitüsü asistanı Ümit Serdaroğlu iştirak etmiştir. Bergama müzesine nakledilen arkaik heykelin çatlamağa başlaması üzerine İstanbul Arkeoloji Müzeleri mimarlarından Reha Arıcan da heyete katılmış ve yaptığı başarılı çalışmalarla mezkûr heykelin parçalanmasını önlemiştir. Reha Arıcan ayrıca vazoları hafriyat mahallinde restore ederek eserlerin mümkün olduğu kadar eksiksiz bir şekilde tamamlanmasını sağlamıştır. Mehmet Ali Düğenci hafriyata fotoğrafçı olarak iştirak etmiştir.

Arkaik heykelin Çandarlı yarım adasının berzahında bulunmuş olması ve civarında vazo kırıklarının eîe geçmiş olması buluntu mahallinin bir eski İon mezarlığı olduğu kanaatini veriyordu. Anadolu'da şimdiye kadar yeri belli arkaik mezarlıkların sayısı pek az olduğundan Çandarlı kazısının önemi daha işe başlamadan kendisini göstermekte idi. Nitekim ilk çalışmalar bu kanaati teyit etmiştir. Ayrıca mezarlığın çok belirli bir sınıır içinde fev-

kalâde kesif bir mahiyet arzemesi kazının önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu yıl yapılan çalışmalar sırasında heykel bulunmamışsa da çok güzel vazolar elde edilmiştir. Mezarların bulunduğu tabaka azami bir metre kalınlığında olup yer yüzünden 50 santimetre derinlikte başlamakta ve bugünkü su seviyesinde nihayet bulmaktadır. Bu sene kazılan saha dahilinde umumiyetle milâttan önce 6 ncı asır mezarlarına rastlanmıştır. İlk 50 santimetre içinde klâsik ve Hellenistik devirlere ait seramik parçalarına ve daha aşağıdaki seviyelerde de tek tük aynı devirlere ait lâhitlere tesadüf edilmiştir. Bununla beraber ilk araştırma alanına giren mahalde kesif bir arkaik çağ mezarlığı bulunmaktadır. Elde edilen vazolara göre zaman bakımından mezarlığın daha çok 6 ncı asrın ilk yarısına ait olduğunu söylemek mümkündür. Meydana çıkan vazolar arasında orta ve geç Korint vazocularıyla geç tipte oryantalizan vazolar (Şekil 3) Chios kadehleri (Şekil 4), arkaik küçük usta kylixleri ve Çandarlı tipi yerli seramik birinci plânda yer almaktadır.

Çandarlı Nekropolis'i arkaik çağ Anadolu ölü gömme âdetleri hakkında mükemmel ve sarîh bilgi vermektedir. Cesetler (6 ncı asrın ilk yarısında) yakılmakta ve yakma ameliyesi mezarlıkta yapılmaktadır. Yer yer koyu yangın izleri tesbit edildiği gibi birçok vazolar da sarîh yangın izleri göstermektedirler. Yangın izlerini renkli fotoğraflarla ve desenlerle tesbit ettiğimiz profilde tetkik etmek mümkündür. Ölü'nün cesedi yakıldıktan sonra çeşitli büyüklüklerdeki adi küplere hediyeetik vazolarla birlikte konmakta ve ağız bazan muntazam bir şekilde düzeltilmiş bazan da kabaca bir şekle sokulmuş olan taşlarla

(Şekil 1-2) örtülmektedir. Birçok vazoların dip tarafları bazılarının da beş bir yanını taşlarla örtülmekte idi. Küp ağzlarının veya içindeki iskeletlerin muayyen bir istikamete tevcih edilmemiş oldukları anlaşılmaktadır. İnce uzun kaplar yere yatırılmakta, geniş kaplar ise kaideleri üzerlerine oturtulmaktadır (Şekil 1-2). Birçok mezar küpleri etrafı kaba taşlarla çevrili 3-5 metre kutrunda daire şekilli bir aile mezarlığı içinde yer almaktadır. Böylece bir aileye mensup kimselerin taşla çevrili bir mahalli hususi mezarlıkları olarak kullandıkları ve toprak üstüne koydukları işaretler yardımıyla vefat vukuunda ölülerini kendi mezarlıklarına gömdükleri anlaşılmaktadır. Hediyelik vazolar mezar küplerinin içinde ve bilhassa yanı başlarında bulunmuşlardır.

Çandarlı mezarlığı arkaik çağ ölü gömme âdetleri bakımından olduğu kadar

aynı devrin vazoculuğu ve küçük heykelciliği yönünden de önem arz etmektedir. Köylülerin bulmuş olduğu heykel küp mezarlar arasında yer almaktadır. Onu Pitane (Çandarlı) şehrinin zengin bir hemşehrisi dikirtmiş olsa gerektir. Eser arkaik devir sonunda yere devrilmiş ve topraklarla örtülmüş olduğundan bugüne kadar saklı kalmıştır. Aynı yerde daha birçok heykellerin bulunduğu muhakkaktır. Fakat bu mahaldeki toprak tabakası bir metreyi geçmediğinden ancak yere muvazi olarak yatmış ve üstleri tamamen toprakla örtülmüş heykellerin günümüze kadar saklı kalmış olmaları mümkündür. Bununla beraber seneye devam edecek olan Çandarlı kazılarında daha başka arkaik heykellerin bulunması da mümkündür. Bulunan eserler restore edilmiş bir halde Bergama müzesine nakledilmiştir.